

K O M U N I K A T
Z O M B A D A Ń

Warszawa, luty 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/16/2010

AKTYWNOŚĆ POLAKÓW

W ORGANIZACJACH OBYWATELSKICH

W LATACH 1998–2010

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ W porównaniu z sytuacją sprzed dwóch lat deklarowany poziom aktywności w organizacjach obywatelskich w Polsce wzrósł o 8 punktów procentowych. Zwiększyło się też zaangażowanie w tym zakresie – podwoiła się m.in. liczba osób, które aktywnie udzielają się w co najmniej trzech organizacjach o charakterze obywatelskim.
- ▶ Zgodnie z wynikami tegorocznego badania blisko trzy czwarte dorosłych Polaków (72%) nie działa w żadnej organizacji obywatelskiej. Mniej więcej co siódmy respondent (15%) deklaruje, że poświęca swój wolny czas na działalność społeczną w jednej dziedzinie, 5% działa w dwóch dziedzinach, a 8% – w trzech lub więcej.
- ▶ Polacy najczęściej poświęcają swój czas na pracę społeczną w komitetach rodzicielskich, radach rodziców oraz w innych organizacjach działających na rzecz szkolnictwa i oświaty, a ponadto pracują społecznie w związkach, klubach i stowarzyszeniach sportowych, organizacjach charytatywnych oraz ruchach religijnych i wspólnotach parafialnych.
- ▶ Po spadku odnotowanym w 2008 roku obecnie ogólne zaangażowanie Polaków w pracę społeczną (zbiorczy wskaźnik) powróciło do poziomu z lat 2004–2006. Aktywność w organizacjach obywatelskich i/lub pracę na rzecz własnej społeczności lokalnej czy też osób potrzebujących deklaruje obecnie ponad jedna trzecia dorosłych Polaków (36%).

O społeczeństwie obywatelskim mówimy m.in. wówczas, gdy jego członkowie działają dobrowolnie i nieodpłatnie na rzecz swojej społeczności lokalnej, wspierają potrzebujących, a także czynnie angażują się w działalność organizacji obywatelskich. Z tegorocznego badania¹, dotyczącego szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego, wiemy już, że w 2009 roku dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojego środowiska podejmował co piąty dorosły Polak (20%)², a ponad połowa społeczeństwa (58%) starała się w jakiś sposób pomagać potrzebującym³. W niniejszym opracowaniu przyjrzymy się społecznej aktywności w ramach organizacji obywatelskich, analizując m.in. przemiany, jakie zaszły w tym wymiarze od 1998 roku. Zbadamy też, w jakim stopniu praca na rzecz innych wiąże się z działalnością w sformalizowanych stowarzyszeniach i grupach o charakterze obywatelskim, a w jakim jest niezależna od członkostwa w organizacjach.

Ogólny „szeroki” wskaźnik zaangażowania w działalność społeczną pozwoli oszacować, jaki odsetek Polaków wykazuje zainteresowanie sprawami wykraczającymi poza swoje życie prywatne, starając się m.in. wpływać na funkcjonowanie lokalnych społeczności lub na działalność określonych grup środowiskowych czy zawodowych, a także przyczyniać się do rozwiązywania problemów społecznych oraz pomocy potrzebującym.

ZAANGAŻOWANIE W DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI OBYWATELSKICH

Od 1998 roku już po raz siódmy zapytaliśmy respondentów o to, czy poświęcają swój wolny czas na działalność społeczną w organizacjach obywatelskich, takich jak różnego rodzaju stowarzyszenia, fundacje, związki, samorządy, partie, kluby, komitety, ruchy itp. Chodziło nam wyłącznie o aktywny udział w tych organizacjach, a nie o samą przynależność do nich.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (236) zrealizowano w dniach 7–13 stycznia 2010 roku na liczącej 1052 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Działalność społeczna Polaków”, styczeń 2010 (oprac. R. Boguszewski).

³ Zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, luty 2010 (oprac. R. Boguszewski).

Jak się okazuje, deklarowane obecnie zaangażowanie w działalność większości różnego rodzaju organizacji jest wyższe niż dwa lata temu. Wyjątek stanowią jedynie związki zawodowe oraz stowarzyszenia kombatantów, weteranów i ofiar wojny. W ich przypadku aktywne członkostwo od kilku lat systematycznie spada i obecnie jest najniższe od 1998 roku. W porównaniu z sytuacją z 2008 roku minimalnie mniej osób przyznaje się również do pracy w ramach organizacji kobiecych, takich jak koła gospodyń wiejskich (spadek o 0,2 pkt.).

Zgodnie z deklaracjami badanych, w ostatnich latach na aktywnym uczestnictwie członków szczególnie mocno zyskały organizacje działające na rzecz szkolnictwa i oświaty (wzrost o 3,2 pkt.); stowarzyszenia sportowe (wzrost o 3 pkt.); organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci (wzrost o 2,7 pkt.); towarzystwa przyjaciół zwierząt i opieki nad zwierzętami (wzrost o 2 pkt.); grupy artystyczne (wzrost o 1,8 pkt.); towarzystwa naukowe (wzrost o 1,8 pkt.), ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne (wzrost o 1,7 pkt.), stowarzyszenia i związki działkowiczów, hodowców, wędkarzy itp. (wzrost o 1,7 pkt.); organizacje samopomocowe (wzrost o 1,7 pkt.), a także organizacje charytatywne zajmujące się osobami starymi, niepełnosprawnymi, ubogimi, bezdomnymi itp. (wzrost o 1,6 pkt.).

Obecnie, podobnie jak w 2008 roku, Polacy najczęściej poświęcają swój czas na pracę społeczną w komitetach rodzicielskich, radach rodziców, fundacjach szkolnych i uczelnianych oraz w innych organizacjach działających na rzecz szkolnictwa i oświaty. Aktywne członkostwo w nich deklaruje ośmiu na stu dorosłych Polaków (8%). Co siedemnasty badany (5,8%) jest aktywnym członkiem związku, klubu lub stowarzyszenia o charakterze sportowym, a co dwudziesty (5,1%) udziela się w jakiejś organizacji zajmującej się pomocą dzieciom. Inne, mniej lub bardziej sformalizowane, organizacje i grupy obywatelskie, w których Polacy deklarują stosunkowo znaczną aktywność, to: ruchy religijne i kościelne oraz wspólnoty parafialne (zgodnie z deklaracjami działa w nich 4,5% badanych), organizacje charytatywne pomagające chorym, niepełnosprawnym, starym, ubogim, bezdomnym oraz innym potrzebującym (4%); związki działkowiczów, hodowców, wędkarzy, myśliwych (3,3%); harcerstwo, stowarzyszenia studenckie oraz inne organizacje młodzieżowe (3,2%); OSP, GOPR i inne formy społecznego ratownictwa (2,7%); organizacje artystyczne typu: chór, orkiestra, zespół taneczny czy teatralny (2,6%); organizacje samopomocowe, takie jak stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych ojców, anonimowych alkoholików, bezrobotnych (2,5%); towarzystwa naukowe (2,3%); organizacje działające na rzecz zwierząt (2,3%) oraz związki zawodowe (2,1%). Aktywność społeczna w pozostałych grupach o charakterze obywatelskim nie sięga 2%.

Należy zauważyć, że czynne uczestnictwo w większości różnego rodzaju organizacji jest obecnie najwyższe od początku monitoringu, a więc od 1998 roku.

Tabela 1

W Polsce istnieją różne możliwości społecznego działania. Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w którejś organizacji, stowarzyszeniu, ruchu, klubie lub fundacji? Chodzi o udział w pracy tej/tych organizacji , a nie tylko o przynależność do niej/nich	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród ogółu respondentów						
	II '98	XII '99	I '02	I '04	I '06	I '08	I '10
Organizacje działające na rzecz szkolnictwa, oświaty, np. komitet rodzicielski, rada rodziców, fundacja szkolna, uczelniana, Społeczne Towarzystwo Oświatowe itp.	4,5	5,5	3,2	4,2	4,8	4,8	8,0
Organizacje (związki, kluby i stowarzyszenia) sportowe	2,2	3,1	2,7	4,8	3,5	2,8	5,8
Organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci	1,2	2,9	1,0	2,4	3,5	2,4	5,1
Organizacje, ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne	3,6	3,9	2,0	3,9	3,4	2,8	4,5
Organizacje charytatywne działające na rzecz osób potrzebujących – starych, ubogich, bezdomnych, chorych, niepełnosprawnych, ofiar klęsk żywiołowych, ofiar wojen itp.	1,5	2,8	1,3	2,4	2,1	2,4	4,0
Stowarzyszenia, związki działkowiczów, hodowców, wędkarzy, myśliwych	2,4	3,1	1,8	2,9	2,5	1,6	3,3
Organizacje młodzieżowe, np. harcerstwo, kluby młodzieżowe, związki i stowarzyszenia studenckie	1,5	2,0	2,1	2,3	2,3	1,8	3,2
Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe itp.	3,0	2,0	3,0	2,2	3,4	1,4	2,7
Organizacje, stowarzyszenia artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny	0,9	1,8	0,9	1,9	1,6	0,8	2,6
Organizacje samopomocowe, np. stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych ojców, anonimowych alkoholików, osób bezrobotnych	0,6	1,1	0,4	1,0	1,3	0,8	2,5
Towarzystwa naukowe	0,6	1,4	0,8	1,4	1,2	0,5	2,3
Towarzystwa przyjaciół zwierząt, opieki nad zwierzętami	1,1	1,1	0,7	0,8	1,6	0,3	2,3
Związki zawodowe	3,2	4,8	3,3	3,8	3,9	3,2	2,1
Stowarzyszenia miłośników miasta, regionu, np. zajmujące się ochroną zabytków, rozwojem kultury regionalnej	0,7	0,8	0,4	0,6	0,8	1,0	1,9
Organizacje emerytów, kluby seniorów	1,4	1,4	1,2	1,8	1,8	1,2	1,8
Organizacje, stowarzyszenia turystyczne	1,6	2,0	0,6	1,3	0,9	1,1	1,7
Organizacje wspierające placówki służby zdrowia	0,7	1,2	0,6	0,8	1,5	0,9	1,7
Samorządy dzielnicowe, osiedlowe, np. rady mieszkańców, komitety domowe	1,0	1,2	0,3	1,0	1,2	0,9	1,6
Stowarzyszenia, kluby kolekcjonerów, zbieraczy, hobbystów	0,5	0,7	0,7	1,2	0,7	1,0	1,5
Organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego	0,9	1,5	0,3	1,2	1,8	0,9	1,5
Komitety starające się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (np. parkingu), grupy protestu	0,5	1,2	0,3	0,4	1,0	0,4	1,3
Samorządy gminne	1,1	1,3	0,2	1,1	0,9	0,8	1,1
Towarzystwa przyjaźni z innymi krajami, narodami	0,1	0,7	0,1	0,7	0,6	0,4	1,1
Stowarzyszenia i samorządy zawodowe	0,7	0,8	0,5	0,9	0,5	0,5	1,0
Organizacje kobiece, np. koła gospodyń wiejskich	1,0	1,5	0,8	1,2	0,8	1,0	0,8
Samorządy wojewódzkie i powiatowe	-	0,4	0,1	0,5	0,2	0,7	0,7
Partie lub stowarzyszenia polityczne	0,3	0,8	0,6	0,7	0,7	0,4	0,7
Organizacje kombatanatów, weteranów, ofiar wojny	1,4	1,3	0,9	1,4	1,2	1,0	0,6
Samorządy pracownicze (rady pracownicze)	0,4	0,3	0,2	0,8	1,1	0,4	0,6
Inne organizacje, stowarzyszenia, ruchy, kluby lub fundacje	0,2	0,9	0,2	0,3	0,9	1,7	1,4

W celu oszacowania ogólnego poziomu aktywności społecznej w organizacjach obywatelskich oraz monitorowania jego zmian utworzyliśmy sumaryczny wskaźnik, który ukazuje, w ilu dziedzinach badani działają. Pozwala to na wyodrębnienie osób w ogóle nieudzielających się społecznie w organizacjach obywatelskich oraz takich, które pracują przynajmniej w jednej z nich. Wśród tych ostatnich wyróżniamy działających w jednej dziedzinie, dwóch dziedzinach oraz trzech i więcej. Podział taki umożliwia opisanie zakresu zaangażowania Polaków w tego typu pracę społeczną.

Z tegorocznego badania wynika, że blisko trzy czwarte dorosłych Polaków (72%) nie działa w żadnej organizacji obywatelskiej. Mniej więcej co siódmy respondent (15%) deklaruje, że poświęca swój wolny czas na działalność społeczną w jednej dziedzinie, 5% działa w dwóch dziedzinach, a 8% – w trzech lub więcej. W porównaniu z sytuacją sprzed dwóch lat ogólny poziom aktywności w organizacjach obywatelskich wzrósł o 8 punktów procentowych. Zwiększył się też zakres zaangażowania w tym zakresie – podwoiła się m.in. liczba osób, które aktywnie udzielają się w co najmniej trzech organizacjach o charakterze obywatelskim (z 4% do 8%).

Deklarowane obecnie zaangażowanie obywatelskie w ramach różnych organizacji i stowarzyszeń jest najwyższe od 1998 roku – i to zarówno ze względu na zasięg (odsetek zaangażowanych Polaków), jak i na zakres (liczba dziedzin, w które się angażują).

Tabela 2

Praca społeczna w organizacjach obywatelskich	Wskazania respondentów według terminów badań						
	II 1998 N=1167	XII 1999 N=1522	I 2002 N=973	I 2004 N=1057	I 2006 N=1007	I 2008 N= 890	I 2010 N=1052
	w procentach						
Osoby niepracujące społecznie	77	76	79	76	77	80	72
Osoby pracujące społecznie (ogółem)	23	24	21	24	23	20	28
w tym:							
– w jednej dziedzinie	15	13	15	14	14	12	15
– w dwóch dziedzinach	4	5	4	5	4	4	5
– w trzech lub więcej dziedzinach	4	6	2	5	5	4	8

Działalność Polaków w organizacjach obywatelskich jest dość istotnie zróżnicowana społecznie. Wiąże się zarówno z położeniem społeczno-bytowym (poziom wykształcenia, pozycja zawodowa czy sytuacja ekonomiczna respondentów i ich gospodarstw domowych), jak i np. z religijnością (mierzoną częstością uczestnictwa w praktykach religijnych).

Ponadprzeciętną aktywnością społeczną w ramach organizacji obywatelskich w Polsce charakteryzują się przede wszystkim osoby stanowiące kadre kierowniczą oraz specjaliści wyższego szczebla (ponad połowa z nich – 54% – poświęca swój czas na działalność w minimum jednej organizacji), a także badani z wyższym wykształceniem (pracę w ramach jakiejś organizacji obywatelskiej deklaruje 45% z nich), osoby uczące się i studiujące (43%), respondenci praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu (41%), rolnicy (40%), mieszkańcy największych miast (37%), osoby o najwyższych dochodach *per capita* (37%) oraz badani w wieku od 18 do 24 lat (35%) i od 35 do 44 lat (35%) – por. tab. 3.

Ci, którzy najchętniej angażują się w działalność grup o charakterze obywatelskim, często cechują się przynależnością do kilku tego typu organizacji. W co najmniej trzech grupach lub stowarzyszeniach udziela się co czwarty spośród kadry kierowniczej i specjalistów wyższego szczebla (24%), co piąty z grona osób z wyższym wykształceniem (20%), co szósty rolnik oraz uczeń i student (po 16%), mniej więcej co siódmy spośród praktykujących religijnie kilka razy w tygodniu (15%) oraz z grupy tych, których dochód *per capita* przewyższa 1500 zł (14%), a także co ósmy badany w wieku od 18 do 24 lat (13%) – por. tab. 3.

Minimalne zaangażowanie w działalność organizacji obywatelskich dotyczy przede wszystkim bezrobotnych (88% z nich nie wykazuje takiej aktywności), pracowników usług (86%), respondentów źle oceniających sytuację materialną swoich gospodarstw domowych (86%) oraz rencistów (85%).

Tabela 3

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki respondentów deklarujących pracę społeczną w ramach organizacji obywatelskich:			
	w jednej dziedzinie	w dwóch dziedzinach	w trzech lub więcej dziedzinach	Ogółem odsetek osób pracujących społecznie w ramach organizacji obywatelskich
Ogółem	15	5	8	28
Płeć				
Mężczyźni	13	7	7	27
Kobiety	16	3	9	28
Wiek				
Od 18 do 24 lat	15	7	13	35
25-34	18	5	8	31
35-44	18	7	10	35
45-54	13	5	6	24
55-64	14	3	9	26
65 lat i więcej	12	3	5	20
Miejsce zamieszkania				
Wieś	15	3	9	27
Miasto do 20 tys.	15	7	3	25
20 – 100 tys.	14	6	7	27
101 – 500 tys.	11	7	10	28
501 tys. i więcej mieszkańców	21	5	11	37
Wykształcenie				
Podstawowe	14	4	6	24
Zasadnicze zawodowe	15	5	5	25
Srednie	15	5	7	27
Wyższe	16	9	20	45
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)				
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	19	11	24	54
Sredni personel, technicy	14	11	6	31
Pracownicy administracyjno-biurowi	14	4	6	24
Pracownicy usług	8	3	3	14
Robotnicy wykwalifikowani	12	4	6	22
Robotnicy niewykwalifikowani	15	5	3	23
Rolnicy	20	4	16	40
Pracujący na własny rachunek	18	4	5	27
Bierni zawodowo				
Renciści	10	2	3	15
Emeryci	15	4	6	25
Uczniowie i studenci	18	9	16	43
Bezrobotni	10	2	0	12
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym				
Do 500 zł	14	4	5	23
501 – 750 zł	18	4	5	27
751 – 1000 zł	9	4	5	18
1001 – 1500 zł	15	6	9	30
Powyżej 1500 zł	16	7	14	37
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego				
Złe	9	3	2	14
Srednie	17	5	7	29
Dobre	14	6	12	32
Uczestnictwo w praktykach religijnych				
Kilka razy w tygodniu	22	4	15	41
Raz w tygodniu	16	5	9	30
1-2 razy w miesiącu	15	6	3	24
Kilka razy w roku	9	6	8	23
W ogóle nie uczestniczy	14	3	6	23

Zróznicowania społeczno-demograficzne dotyczą również profilu organizacji obywatelskich, w których działalność respondenci się angażują. **Kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla** znacznie częściej niż inni deklarują działalność w ramach organizacji związanych ze szkolnictwem i edukacją (dotyczy 30% z tej grupy badanych), stosunkowo chętniej angażują się w pracę grup charytatywnych pomagających potrzebującym dzieciom (17%) oraz innym osobom wymagającym wsparcia (14%). Istotnie częściej też wykazują inicjatywę w ramach towarzystw naukowych (17%), organizacji turystycznych (11%), stowarzyszeń miłośników miasta, regionu (11%), związków zawodowych (8%), towarzystw przyjaźni z innymi krajami i narodami (8%), organizacji działających na rzecz ochrony środowiska naturalnego (8%), stowarzyszeń opieki nad zwierzętami (8%) oraz klubów kolekcjonerskich i hobbystycznych (5%).

Zainteresowanie podobnymi dziedzinami dotyczy **osób z wyższym wykształceniem**. Blisko jedna czwarta z nich (22%) działa w organizacjach skupionych wokół szkolnictwa, jedną ósmą (12%) stanowią aktywni członkowie jakiegoś towarzystwa naukowego, co dziewiąty (11%) udziela się w grupach charytatywnych pomagających dzieciom, a co jedenasty (9%) w zorganizowanej formie pomaga innym potrzebującym. Wśród członków organizacji turystycznych badani z wyższym wykształceniem stanowią 7%, tyle samo jest ich wśród osób działających w stowarzyszeniach miłośników miasta czy regionu. Tylko nieco mniej licznie badani po studiach angażują się w działalność związków zawodowych (6%), towarzystw przyjaźni z innymi krajami i narodami (5%), organizacji skupionych na ochronie środowiska (5%) oraz towarzystw przyjaciół zwierząt (5%).

Najmłodsi badani (w wieku od 18 do 24 lat) wyróżniają się aktywnością w ramach związków, klubów i stowarzyszeń sportowych (dotyczy 15% z nich), a także organizacji młodzieżowych, typu harcerstwo, kluby i stowarzyszenia uczniowskie i studenckie (11%), organizacje charytatywne pomagające dzieciom (10%), pozostałe grupy charytatywne (8%) oraz stowarzyszenia artystyczne (7%). Spośród **uczniów i studentów** 16% działa w organizacjach sportowych, a 15% w stowarzyszeniach młodzieżowych. Jedna ósma w ramach jakiejś organizacji niesie pomoc dzieciom (13%) lub innym potrzebującym (12%), a co dziesiąty (10%) udziela się w chórze, orkiestrze, zespole tanecznym lub innej organizacji artystycznej.

Mieszkańcy największych miast nieco częściej niż inni wykazują swoją działalność w towarzystwach naukowych (6%), w związkach i stowarzyszeniach działkowiczów,

hodowców czy wędkarzy (7%) oraz w komitetach starających się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (5%).

Rolnicy cechują się ponadprzeciętnym zaangażowaniem w działalność organizacji szkolno-oświatowych (15%), związków, klubów i stowarzyszeń o charakterze sportowym (14%), ochotniczych organizacji pomocowych typu Ochotnicza Straż Pożarna (13%), zrzesseń religijnych, kościelnych i parafialnych (10%) oraz grup charytatywnych (8%).

Osoby o najwyższych dochodach *per capita* stosunkowo częściej niż pozostali badani zrzeszają się w towarzystwach naukowych (9%), związkach działkowiczów, hodowców, wędkarzy itp. (8%), organizacjach turystycznych (7%), stowarzyszeniach miłośników miasta lub regionu (7%) oraz towarzystwach przyjaźni z innymi krajami i narodami (6%).

Respondenci **praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu** wyróżniają się przede wszystkim aktywnością w ramach ruchów religijnych, wspólnot parafialnych oraz innych organizacji kościelnych (30%), a ponadto nieco częściej niż pozostali działają w organizacjach związanych ze szkolnictwem i oświatą (14%), grupach charytatywnych pomagających dzieciom (10%), stowarzyszeniach artystycznych takich jak chór czy zespół muzyczny (8%), klubach seniorów (7%), towarzystwach opieki nad zwierzętami (7%), grupach proekologicznych (6%), organizacjach ratowniczych (6%), samorządach dzielnicowych i osiedlowych (6%), a także w klubach kolekcjonerów, zbieraczy i hobbystów (5%) – zob. tabele aneksowe.

W ciągu ostatnich dwóch lat niemal we wszystkich grupach społecznych wzrósł deklarowany poziom aktywności w organizacjach obywatelskich. Wyjątek stanowią jedynie prywatni przedsiębiorcy, renciści i osoby o dochodach od 750 do 1000 zł *per capita* (w tych grupach odnotowaliśmy nieznaczny spadek), a także badani w wieku od 45 do 54 lat (poziom aktywności jest taki sam jak w 2008 roku).

Najwyższy wzrost aktywności w ramach grup i stowarzyszeń o charakterze obywatelskim dotyczy rolników (o 19 punktów procentowych), uczniów i studentów (o 18 punktów), osób o najniższych dochodach (o 14 punktów), respondentów w wieku od 25 do 34 lat (o 13 punktów) oraz młodszych (o 11 punktów), a także mieszkańców największych miast (o 12 punktów), badanych z podstawowym wykształceniem (o 12 punktów) oraz emerytów (o 11 punktów). Niemal we wszystkich tych grupach, a także w wielu innych (por. tabela 4), deklarowane zaangażowanie w działalność organizacji obywatelskich jest obecnie najwyższe od 2002 roku.

Tabela 4

Cechy społeczno-demograficzne	Respondenci pracujący społecznie w organizacjach obywatelskich (według terminów badań)*				
	2002	2004	2006	2008	2010
	w procentach				
Ogółem	21	24	23	20	28
Płeć					
Mężczyźni	24	27	27	20	28
Kobiety	18	20	20	20	28
Wiek					
Od 18 do 24 lat	28	30	25	23	34
25–34	20	24	19	17	30
35–44	18	21	31	27	34
45–54	20	26	22	24	24
55–64	23	25	21	19	26
65 lat i więcej	18	16	21	13	20
Miejsce zamieszkania					
Wieś	23	21	24	19	26
Miasto do 20 tys.	19	21	14	27	25
20 – 100 tys.	15	29	26	16	26
101 – 500 tys.	21	22	28	19	28
501 tys. i więcej mieszkańców	26	30	20	25	37
Wykształcenie					
Podstawowe	14	14	16	11	23
Zasadnicze zawodowe	13	21	21	20	25
Średnie	27	25	28	19	26
Wyższe	38	48	32	42	44
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)					
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	54	53	45	49	54
Średni personel, technicy	27	29	31	27	30
Pracownicy administracyjno-biurowi	18	12	19	15	23
Robotnicy wykwalifikowani	32	31	21	14	23
Robotnicy niewykwalifikowani	6	18	10	14	23
Rolnicy	30	22	34	21	40
Pracujący na własny rachunek	18	35	42	29	27
Bierni zawodowo					
Renciści	13	18	15	17	16
Emeryci	18	19	21	15	26
Uczniowie i studenci	32	33	31	25	43
Bezrobotni	12	16	16	10	12
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym (w nawiasach przedziały dochodów stosowane w poprzednich latach)					
Do 500 zł (do 300, do 299)	15	21	24	9	23
501–750 (301–500, 300–399)	15	19	16	13	27
751–1000 (501–900, 400–599)	21	18	26	21	18
1001–1500 (901–1200, 600–800)	24	26	23	24	30
Powyżej 1500 zł (1200, 800)	28	35	32	36	37
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego					
Złe	13	15	21	12	15
Średnie	22	22	22	19	28
Dobre	29	37	29	28	32
Uczestnictwo w praktykach religijnych					
Kilka razy w tygodniu	29	33	34	32	42
Raz w tygodniu	22	23	23	22	30
1–2 razy w miesiącu	21	23	21	19	25
Kilka razy w roku	17	26	25	15	24
W ogóle nie uczestniczy	19	19	17	15	24

* Ze względu na ograniczoną liczebność próby zmiany zachodzące w poszczególnych grupach należy traktować z ostrożnością

ZBIORCZY WSKAŹNIK ZAANGAŻOWANIA W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną uwzględnia dwa wymiary aktywności społecznej: dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących⁴ oraz działalność w organizacjach obywatelskich. Takie ujęcie pozwala na uchwycenie wszystkich społeczników, którzy – zgodnie z deklaracjami – w 2009 roku poświęcali swoją pracę i czas dla dobra wspólnego.

Jak się okazuje, w minionym roku co dziewiąty dorosły Polak (11%, o 2 punkty więcej niż w 2007 roku) angażował się społecznie w pracę zarówno na rzecz swojej społeczności, jak i organizacji obywatelskich. Co dwunasty badany (8%, o 3 punkty mniej niż w 2007 roku) działał jedynie w środowisku lokalnym, a 17% (o 6 punktów więcej niż w 2007 roku) pracowało wyłącznie w organizacjach obywatelskich. W sumie społecznicy stanowili w minionym roku ponad jedną trzecią ogółu dorosłych obywateli (36%), a więc o 5 punktów procentowych więcej niż w 2007 roku i mniej więcej tyle samo co w latach 2003 i 2005.

Tabela 5

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2009 roku		
Praca społeczna na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących	Praca społeczna w organizacjach obywatelskich	
	Deklarujący zaangażowanie	Niezaangażowani
Deklarujący zaangażowanie	11%	8%
Niezaangażowani	17%	64%
Podstawę procentowania stanowi ogół badanych (N=1052)		

Tabela 6

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w latach:				
2001	2003	2005	2007	2009
33%	37%	36%	31%	36%

Jak wynika z analiz, działalność na rzecz swojego środowiska oraz potrzebujących w znacznym stopniu uwarunkowana jest aktywnością w grupach i stowarzyszeniach o charakterze społecznym. Respondenci deklarujący, że w minionym roku pracowali społecznie na rzecz swojej społeczności lokalnej lub potrzebujących, to w większości (57%) aktywni członkowie jakichś organizacji obywatelskich.

⁴ Szerzej kwestia ta została omówiona w komunikacie CBOS „Działalność społeczna Polaków”, op. cit.

Tabela 7

Praca społeczna na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących	Praca społeczna w organizacjach obywatelskich		Ogółem
	Deklarujący zaangażowanie	Niezaangażowani	
	w procentach		
Deklarujący zaangażowanie	57	43	100
Niezaangażowani	21	79	100

Spółecznicy wyodrębnieni na podstawie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną rekrutują się z różnych środowisk społecznych. Najczęściej są to przedstawiciele kadry kierowniczej oraz specjaliści wyższego szczebla (64% z nich wykazuje tego typu aktywność), rolnicy (58%), osoby kilka razy w tygodniu praktykujące religijnie (56%), respondenci z wyższym wykształceniem (53%) oraz uczniowie i studenci (50%).

Pomimo przewagi bierności nad aktywnością, stosunkowo wysokim wskaźnikiem działalności społecznej charakteryzują się również technicy i pracownicy średniego szczebla (45% z nich angażuje się w pracę społeczną), badani w wieku od 35 do 44 lat (44%), mieszkańcy największych miast (44%) oraz respondenci najlepiej sytuowani (44%).

Osoby najczęściej pozostające poza sferą społeczeństwa obywatelskiego, a więc najrzadziej angażujące się w działania na rzecz swojej społeczności lokalnej oraz w pracę organizacji obywatelskich, dominują liczebnie wśród bezrobotnych (83% z nich nie wykazuje żadnej tego typu aktywności społecznej), respondentów w wieku powyżej 64 lat (76%) oraz wśród osób żyjących w złych warunkach materialnych (76%) – por. tabela 8.

Tabela 8

Cechy społeczno-demograficzne	Respondenci pracujący społecznie										Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną				
	na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących					w organizacjach obywatelskich									
	w latach*														
	'01	'03	'05	'07	'09	'01	'03	'05	'07	'09	'01	'03	'05	'07	'09
Ogółem	w procentach														
Ogółem	19	24	23	20	20	21	24	23	20	28	33	37	36	31	36
Płeć															
Mężczyźni	19	27	29	21	21	24	27	27	20	28	35	41	43	32	37
Kobiety	18	22	18	19	19	18	20	20	20	28	30	33	31	30	36
Wiek															
18–24 lata	13	26	22	20	24	28	30	25	23	34	38	43	34	35	41
25–34	23	28	21	18	20	20	24	19	17	30	32	41	32	27	38
35–44	25	26	31	21	26	18	21	31	27	34	35	37	48	39	44
45–54	20	28	26	29	22	20	26	22	24	24	32	42	37	38	36
55–64	23	24	23	19	22	23	25	21	19	26	36	33	38	28	37
65 lat i więcej	9	11	15	12	7	18	16	21	13	20	23	22	29	20	24
Miejsce zamieszkania															
Wieś	24	33	30	27	23	23	21	24	19	26	39	41	43	38	37
Miasto do 20 tys. mieszk.	26	25	18	22	18	19	21	14	27	25	34	37	28	33	33
– 20–100 tys.	14	19	18	13	15	15	29	26	16	26	25	38	34	22	32
– 101–500 tys.	12	15	21	15	18	21	22	28	19	28	29	26	37	25	35
– 500 tys. i więcej	12	17	20	12	20	26	30	20	25	37	30	38	29	30	44
Wykształcenie															
Podstawowe	13	18	15	19	17	14	14	16	11	23	24	27	28	24	31
Zasadnicze zawodowe	19	28	26	15	20	13	21	21	20	25	27	39	37	30	33
Średnie	20	25	25	18	20	27	25	28	19	26	39	38	40	28	35
Wyższe	28	30	30	35	25	38	48	32	42	44	46	55	47	53	53
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)															
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	34	41	40	38	33	54	53	45	49	54	57	62	61	56	64
Średni personel, technicy	21	25	24	23	23	27	29	31	27	30	36	42	41	40	45
Pracownicy administracyjno-biurowi	11	21	13	18	18	18	12	19	15	23	25	31	27	26	36
Robotnicy wykwalifikowani	20	34	28	12	18	32	31	21	14	23	41	49	41	21	32
Robotnicy niewykwalifikowani	18	29	16	22	16	6	18	10	14	23	21	41	22	35	30
Rolnicy	30	51	44	39	40	30	22	34	21	40	47	53	57	47	58
Pracujący na własny rachunek	31	33	41	28	22	18	35	42	29	27	38	47	62	50	35
Bierni zawodowo															
Renciści	12	20	25	18	13	13	18	15	17	16	22	32	32	29	23
Emeryci	16	11	18	12	14	18	19	21	15	26	30	23	33	19	32
Uczniowie i studenci	23	26	25	19	28	32	33	31	25	43	50	43	39	34	50
Bezrobotni	14	21	18	21	7	12	16	16	10	12	23	30	27	25	17

Tabela 8 (cd.)

Cechy społeczno-demograficzne	Respondenci pracujący społecznie										Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną				
	na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących					w organizacjach obywatelskich									
	w latach*														
	'01	'03	'05	'07	'09	'01	'03	'05	'07	'09	'01	'03	'05	'07	'09
	w procentach														
Ogółem	19	24	23	20	20	21	24	23	20	28	33	37	36	31	36
Ocena warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego															
Złe	15	21	19	17	15	13	15	21	12	15	25	29	30	21	24
Średnie	19	24	23	19	17	22	22	22	19	28	33	36	36	30	36
Dobre	23	29	27	23	24	29	37	29	28	32	41	47	45	39	41
Dochody na jedną osobę w rodzinie (w nawiasach przedziały dochodów stosowane w poprzednich latach)															
Do 500 zł (do 300, do 299)	16	25	28	31	19	15	21	24	9	23	25	38	38	32	35
501–750 (301–500, 300–399)	21	29	23	19	22	15	19	16	13	27	31	37	34	29	36
751–1000 (501–900, 400–599)	21	25	22	20	15	21	18	26	21	18	35	34	37	29	25
1001–1500 (901–1200, 600–800)	21	24	34	18	19	24	26	23	24	30	35	37	43	36	37
Powyżej 1500 zł (1200, 800)	20	24	29	25	18	28	35	32	36	37	39	44	48	42	44
Uczestnictwo w praktykach religijnych															
Kilka razy w tygodniu	39	40	32	37	29	29	33	34	32	42	52	49	54	47	56
Raz w tygodniu	21	27	26	23	22	22	23	23	22	30	35	38	38	35	39
1–2 razy w miesiącu	18	25	20	18	18	21	23	21	19	25	33	34	32	27	34
Kilka razy w roku	10	19	21	14	14	17	26	25	15	24	24	37	37	24	29
W ogóle nie uczestniczy	8	12	9	11	15	19	19	17	15	24	24	25	19	21	32
Poglądy polityczne															
Lewicowe	15	30	25	25	24	27	26	32	26	29	34	42	42	37	41
Centrowe	24	26	27	21	19	18	27	25	21	30	34	41	42	33	38
Prawicowe	23	23	24	21	22	24	27	25	23	32	38	38	40	33	40
Nieokreślone	14	19	17	14	14	15	17	16	12	18	26	27	25	21	25

* Ze względu na ograniczoną liczebność próby zmiany zachodzące w poszczególnych grupach należy traktować z ostrożnością

W porównaniu z sytuacją sprzed dwóch lat w przypadku zdecydowanej większości grup społeczno-demograficznych notujemy wzrost wartości ogólnego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną. Najbardziej korzystne zmiany w tym względzie dotyczą uczniów i studentów (wzrost o 16 punktów procentowych), mieszkańców największych miast (+14), emerytów (+13), rolników (+11), robotników wykwalifikowanych (+11), badanych w wieku od 25 do 34 lat (+11) oraz osób niepraktykujących religijnie (+11).

Spadek zaangażowania w działalność społeczną – czy to w ramach organizacji, czy też poza nimi – dotyczy przede wszystkim osób pracujących na własny rachunek (–15 punktów procentowych), a w nieco mniejszym stopniu również bezrobotnych (–8), rencistów (–6), robotników niewykwalifikowanych (–5), osób uzyskujących miesięczny dochód *per capita* od 750 do 1000 zł (–4) oraz badanych w wieku od 45 do 54 lat (–2) – por. tabela 8.

W roku 2009, który upłynął pod znakiem kryzysu ekonomicznego, Polacy okazali się wprawdzie mniej hojni, jeżeli chodzi o pomoc finansową czy rzeczową potrzebującym⁵, jednak istotnie częściej wykazywali się pracą społeczną w ramach organizacji obywatelskich. Deklarowane obecnie zaangażowanie w działalność różnych grup i stowarzyszeń jest najwyższe od 1998 roku, dzięki czemu ogólny wskaźnik społecznej aktywności po znaczącym spadku w 2008 roku powrócił do poziomu z lat 2004–2006.

Czy częstsze zrzeszanie się i wspólne działanie w ramach organizacji obywatelskich okaże się tylko sposobem na radzenie sobie w „czasach kryzysu”, czy też będziemy mogli mówić o umacnianiu się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, okaże się w kolejnych badaniach.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

⁵ Zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, op. cit.

A N E K S

Tabela 1

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacji działającej na rzecz szkolnictwa, oświaty?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		8	92	1052
Płeć	Mężczyźni	5	95	497
	Kobiety	10	90	555
Wiek	18-24 lata	5	95	143
	25-34	12	88	203
	35-44	16	84	155
	45-54	7	93	187
	55-64	4	96	181
	65 lat i więcej	4	96	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	92	393
	Miasto do 20 tys.	5	95	135
	20-100 tys.	6	94	202
	101-500 tys.	10	90	172
	501 tys. i więcej mieszk.	11	89	150
Wykształcenie	Podstawowe	2	98	269
	Zasadnicze zawodowe	4	96	268
	Średnie	9	91	355
	Wyższe	22	78	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	30	70	92
	Średni personel, technicy	9	91	40
	Pracownicy adm.-biurowi	11	89	57
	Pracownicy usług	7	93	67
	Robotnicy wykwalifikowani	4	96	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy	15	85	56
	Pracujący na własny rach.	9	91	51
Bierni zawodowo	Renciści		100	85
	Emeryci	4	96	212
	Uczniowie i studenci	6	94	101
	Bezrobotni	3	97	59
	Gospodynie domowe i inni	11	89	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	77	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	4	96	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	6	94	247
	prywatnym gosp. rolnym	8	92	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	93	215
	501-750	7	93	161
	751-1000	5	95	193
	1001-1500	6	94	115
	Powyżej 1500 zł	11	89	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	3	97	143
	Średnie	7	93	478
	Dobre	11	89	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	86	59
	Raz w tygodniu	9	91	507
	1-2 razy w miesiącu	6	94	169
	Kilka razy w roku	8	92	198
	W ogóle nie uczestniczy	3	97	119
Poglądy polityczne	Lewica	4	96	136
	Centrum	8	92	351
	Prawica	9	91	341
	Trudno powiedzieć	7	93	223

Tabela 2

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach młodzieżowych, np. harcerstwie, klubach młodzieżowych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		3	97	1052
Płeć	Mężczyźni	3	97	497
	Kobiety	4	96	555
Wiek	18-24 lata	11	89	143
	25-34	2	98	203
	35-44	3	97	155
	45-54	1	99	187
	55-64	2	98	181
	65 lat i więcej	1	99	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	98	393
	Miasto do 20 tys.	3	97	135
	20-100 tys.	4	96	202
	101-500 tys.	3	97	172
	501 tys. i więcej mieszk.	5	95	150
Wykształcenie	Podstawowe	3	97	269
	Zasadnicze zawodowe	1	99	268
	Średnie	4	96	355
	Wyższe	6	94	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5	95	92
	Średni personel, technicy	2	98	40
	Pracownicy adm.-biurowi	6	94	57
	Pracownicy usług	2	98	67
	Robotnicy wykwalifikowani	3	97	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy		100	56
	Pracujący na własny rach.		100	51
Bierni zawodowo	Renciści		100	85
	Emeryci	2	98	212
	Uczniowie i studenci	15	85	101
	Bezrobotni		100	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5	95	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3	97	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	2	98	247
	prywatnym gosp. rolnym		100	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	0	100	215
	501-750	2	98	161
	751-1000	4	96	193
	1001-1500	3	97	115
	Powyżej 1500 zł	4	96	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	99	143
	Średnie	2	98	478
	Dobre	5	95	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	6	94	59
	Raz w tygodniu	3	97	507
	1-2 razy w miesiącu	2	98	169
	Kilka razy w roku	4	96	198
	W ogóle nie uczestniczy	1	99	119
Poglądy polityczne	Lewica		100	136
	Centrum	4	96	351
	Prawica	4	96	341
	Trudno powiedzieć	3	97	223

Tabela 3

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach (związkach, klubach i stowarzyszeniach) sportowych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		6	94	1052
Płeć	Mężczyźni	9	91	497
	Kobiety	3	97	555
Wiek	18-24 lata	15	85	143
	25-34	7	93	203
	35-44	8	92	155
	45-54	3	97	187
	55-64	3	97	181
	65 lat i więcej	1	99	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	94	393
	Miasto do 20 tys.	5	95	135
	20-100 tys.	4	96	202
	101-500 tys.	6	94	172
	501 tys. i więcej mieszk.	9	91	150
Wykształcenie	Podstawowe	5	95	269
	Zasadnicze zawodowe	4	96	268
	Średnie	6	94	355
	Wyższe	10	90	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	92	92
	Średni personel, technicy	8	92	40
	Pracownicy adm.-biurowi	10	90	57
	Pracownicy usług	2	98	67
	Robotnicy wykwalifikowani	4	96	129
	Robotnicy niewykwalifik.	16	84	50
	Rolnicy	14	86	56
	Pracujący na własny rach.	6	94	51
Bierni zawodowo	Renciści		100	85
	Emeryci	1	99	212
	Uczniowie i studenci	16	84	101
	Bezrobotni	1	99	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	9	91	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5	95	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	7	93	247
	prywatnym gosp. rolnym	11	89	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	95	215
	501-750	7	93	161
	751-1000	3	97	193
	1001-1500	7	93	115
	Powyżej 1500 zł	7	93	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	98	143
	Średnie	5	95	478
	Dobre	8	92	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	9	91	59
	Raz w tygodniu	5	95	507
	1-2 razy w miesiącu	7	93	169
	Kilka razy w roku	6	94	198
	W ogóle nie uczestniczy	4	96	119
Poglądy polityczne	Lewica	5	95	136
	Centrum	7	93	351
	Prawica	7	93	341
	Trudno powiedzieć	2	98	223

Tabela 4

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach charytatywnych działających na rzecz potrzebujących dzieci?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		5	95	1052
Płeć	Mężczyźni	4	96	497
	Kobiety	6	94	555
Wiek	18-24 lata	10	90	143
	25-34	4	96	203
	35-44	6	94	155
	45-54	6	94	187
	55-64	5	95	181
	65 lat i więcej	1	99	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	95	393
	Miasto do 20 tys.	3	97	135
	20-100 tys.	4	96	202
	101-500 tys.	7	93	172
	501 tys. i więcej mieszk.	8	92	150
Wykształcenie	Podstawowe	4	96	269
	Zasadnicze zawodowe	5	95	268
	Średnie	4	96	355
	Wyższe	11	89	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	17	83	92
	Średni personel, technicy		100	40
	Pracownicy adm.-biurowi	6	94	57
	Pracownicy usług	3	97	67
	Robotnicy wykwalifikowani	1	99	129
	Robotnicy niewykwalifik.	3	97	50
	Rolnicy	8	92	56
	Pracujący na własny rach.	2	98	51
Bierni zawodowo	Renciści	2	98	85
	Emeryci	3	97	212
	Uczniowie i studenci	13	87	101
	Bezrobotni	2	98	59
	Gospodynie domowe i inni	6	94	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	10	90	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	4	96	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	4	96	247
	prywatnym gosp. rolnym	3	97	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	6	94	215
	501-750	3	97	161
	751-1000	4	96	193
	1001-1500	4	96	115
	Powyżej 1500 zł	6	94	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	98	143
	Średnie	5	95	478
	Dobre	6	94	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	10	90	59
	Raz w tygodniu	7	93	507
	1-2 razy w miesiącu	3	97	169
	Kilka razy w roku	3	97	198
	W ogóle nie uczestniczy	3	97	119
Poglądy polityczne	Lewica	4	96	136
	Centrum	6	94	351
	Prawica	6	94	341
	Trudno powiedzieć	4	96	223

Tabela 5

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach charytatywnych działających na rzecz innych osób potrzebujących?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		4	96	1052
Płeć	Mężczyźni	3	97	497
	Kobiety	5	95	555
Wiek	18-24 lata	8	92	143
	25-34	3	97	203
	35-44	4	96	155
	45-54	3	97	187
	55-64	5	95	181
	65 lat i więcej	1	99	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	4	96	393
	Miasto do 20 tys.	1	99	135
	20-100 tys.	3	97	202
	101-500 tys.	5	95	172
	501 tys. i więcej mieszk.	7	93	150
Wykształcenie	Podstawowe	4	96	269
	Zasadnicze zawodowe	3	97	268
	Średnie	3	97	355
	Wyższe	9	91	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	14	86	92
	Średni personel, technicy		100	40
	Pracownicy adm.-biurowi	2	98	57
	Pracownicy usług	2	98	67
	Robotnicy wykwalifikowani		100	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy	8	92	56
	Pracujący na własny rach.	2	98	51
Bierni zawodowo	Renciści	1	99	85
	Emeryci	3	97	212
	Uczniowie i studenci	12	88	101
	Bezrobotni		100	59
	Gospodynie domowe i inni	2	98	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7	93	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	99	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	97	247
	prywatnym gosp. rolnym	7	93	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	2	98	215
	501-750	2	98	161
	751-1000	3	97	193
	1001-1500	3	97	115
	Powyżej 1500 zł	6	94	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	98	143
	Średnie	3	97	478
	Dobre	6	94	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7	93	59
	Raz w tygodniu	5	95	507
	1-2 razy w miesiącu	2	98	169
	Kilka razy w roku	3	97	198
	W ogóle nie uczestniczy	2	98	119
Poglądy polityczne	Lewica	3	97	136
	Centrum	3	97	351
	Prawica	4	96	341
	Trudno powiedzieć	5	95	223

Tabela 6

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w związkach zawodowych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		2	98	1052
Płeć	Mężczyźni	2	98	497
	Kobiety	2	98	555
Wiek	18-24 lata	1	99	143
	25-34	2	98	203
	35-44	3	97	155
	45-54	3	97	187
	55-64	3	97	181
	65 lat i więcej	0	100	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	98	393
	Miasto do 20 tys.	1	99	135
	20-100 tys.	2	98	202
	101-500 tys.	4	96	172
	501 tys. i więcej mieszk.	2	98	150
Wykształcenie	Podstawowe	1	99	269
	Zasadnicze zawodowe	2	98	268
	Średnie	1	99	355
	Wyższe	6	94	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	92	92
	Średni personel, technicy	3	97	40
	Pracownicy adm.-biurowi	2	98	57
	Pracownicy usług		100	67
	Robotnicy wykwalifikowani	6	94	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy		100	56
	Pracujący na własny rach.		100	51
Bierni zawodowo	Renciści	1	99	85
	Emeryci	1	99	212
	Uczniowie i studenci	1	99	101
	Bezrobotni		100	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	10	90	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa		100	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	1	99	247
	prywatnym gosp. rolnym		100	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	0	100	215
	501-750	1	99	161
	751-1000	2	98	193
	1001-1500	3	97	115
	Powyżej 1500 zł	3	97	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	99	143
	Średnie	2	98	478
	Dobre	3	97	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu		100	59
	Raz w tygodniu	3	97	507
	1-2 razy w miesiącu	1	99	169
	Kilka razy w roku	1	99	198
	W ogóle nie uczestniczy	2	98	119
Poglądy polityczne	Lewica	2	98	136
	Centrum	2	98	351
	Prawica	3	97	341
	Trudno powiedzieć	2	98	223

Tabela 7

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w towarzystwach naukowych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		2	98	1052
Płeć	Mężczyźni	2	98	497
	Kobiety	2	98	555
Wiek	18-24 lata	2	98	143
	25-34	1	99	203
	35-44	3	97	155
	45-54	2	98	187
	55-64	4	96	181
	65 lat i więcej	3	97	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	0	100	393
	Miasto do 20 tys.	1	99	135
	20-100 tys.	3	97	202
	101-500 tys.	4	96	172
	501 tys. i więcej mieszk.	6	94	150
Wykształcenie	Podstawowe	1	99	269
	Zasadnicze zawodowe	0	100	268
	Średnie	0	100	355
	Wyższe	12	88	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	17	83	92
	Średni personel, technicy		100	40
	Pracownicy adm.-biurowi	2	98	57
	Pracownicy usług		100	67
	Robotnicy wykwalifikowani	1	99	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy		100	56
Pracujący na własny rach.		100	51	
Bierni zawodowo	Renciści		100	85
	Emeryci	2	98	212
	Uczniowie i studenci	3	97	101
	Bezrobotni		100	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	11	89	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa		100	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	2	98	247
	prywatnym gosp. rolnym		100	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	1	99	215
	501-750	1	99	161
	751-1000	1	99	193
	1001-1500	2	98	115
	Powyżej 1500 zł	9	91	122
Ocena własnych war. mater.	Złe		100	143
	Średnie	2	98	478
	Dobre	4	96	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	3	97	59
	Raz w tygodniu	2	98	507
	1-2 razy w miesiącu	2	98	169
	Kilka razy w roku	2	98	198
	W ogóle nie uczestniczy	5	95	119
Poglądy polityczne	Lewica	4	96	136
	Centrum	2	98	351
	Prawica	3	97	341
	Trudno powiedzieć	1	99	223

Tabela 8

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach lub stowarzyszeniach artystycznych, np. chórze, zespole tanecznym itp.?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		3	97	1052
Płeć	Mężczyźni	1	99	497
	Kobiety	4	96	555
Wiek	18-24 lata	7	93	143
	25-34	1	99	203
	35-44	2	98	155
	45-54	2	98	187
	55-64	2	98	181
	65 lat i więcej	2	98	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	98	393
	Miasto do 20 tys.	2	98	135
	20-100 tys.	2	98	202
	101-500 tys.	2	98	172
	501 tys. i więcej mieszk.	5	95	150
Wykształcenie	Podstawowe	5	95	269
	Zasadnicze zawodowe	1	99	268
	Średnie	2	98	355
	Wyższe	4	96	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	4	96	92
	Średni personel, technicy		100	40
	Pracownicy adm.-biurowi	2	98	57
	Pracownicy usług		100	67
	Robotnicy wykwalifikowani	3	97	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy	2	98	56
	Pracujący na własny rach.		100	51
Bierni zawodowo	Renciści	1	99	85
	Emeryci	2	98	212
	Uczniowie i studenci	10	90	101
	Bezrobotni	1	99	59
	Gospodynie domowe i inni	3	97	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	96	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	99	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	1	99	247
	prywatnym gosp. rolnym	2	98	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	3	97	215
	501-750	2	98	161
	751-1000	2	98	193
	1001-1500	4	96	115
	Powyżej 1500 zł	4	96	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	3	97	143
	Średnie	2	98	478
	Dobre	3	97	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8	92	59
	Raz w tygodniu	3	97	507
	1-2 razy w miesiącu	3	97	169
	Kilka razy w roku	1	99	198
	W ogóle nie uczestniczy	2	98	119
Poglądy polityczne	Lewica	3	97	136
	Centrum	2	98	351
	Prawica	3	97	341
	Trudno powiedzieć	2	98	223

Tabela 9

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w organizacjach, ruchach religijnych, kościelnych, itp.?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		4	96	1052
Płeć	Mężczyźni	3	97	497
	Kobiety	5	95	555
Wiek	18-24 lata	3	97	143
	25-34	3	97	203
	35-44	6	94	155
	45-54	1	99	187
	55-64	8	92	181
	65 lat i więcej	6	94	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	94	393
	Miasto do 20 tys.	5	95	135
	20-100 tys.	4	96	202
	101-500 tys.	3	97	172
	501 tys. i więcej mieszk.	3	97	150
Wykształcenie	Podstawowe	5	95	269
	Zasadnicze zawodowe	5	95	268
	Średnie	3	97	355
	Wyższe	5	95	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5	95	92
	Średni personel, technicy	3	97	40
	Pracownicy adm.-biurowi		100	57
	Pracownicy usług	6	94	67
	Robotnicy wykwalifikowani	4	96	129
	Robotnicy niewykwalifik.		100	50
	Rolnicy	10	90	56
	Pracujący na własny rach.	5	95	51
Bierni zawodowo	Renciści	4	96	85
	Emeryci	8	92	212
	Uczniowie i studenci	5	95	101
	Bezrobotni		100	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	97	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	99	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	3	97	247
	prywatnym gosp. rolnym	5	95	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	95	215
	501-750	4	96	161
	751-1000	3	97	193
	1001-1500	5	95	115
	Powyżej 1500 zł	4	96	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	98	143
	Średnie	6	94	478
	Dobre	3	97	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	70	59
	Raz w tygodniu	5	95	507
	1-2 razy w miesiącu	1	99	169
	Kilka razy w roku	1	99	198
	W ogóle nie uczestniczy	1	99	119
Poglądy polityczne	Lewica	5	95	136
	Centrum	3	97	351
	Prawica	7	93	341
	Trudno powiedzieć	2	98	223

Tabela 10

		Czy Pan(i) poświęca swój wolny czas na działalność w stowarzyszeniach, związkach działkowiczów, hodowców, wędkarzy, myśliwych?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		3	97	1052
Płeć	Mężczyźni	5	95	497
	Kobiety	2	98	555
Wiek	18-24 lata	3	97	143
	25-34	2	98	203
	35-44	5	95	155
	45-54	4	96	187
	55-64	3	97	181
	65 lat i więcej	3	97	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	99	393
	Miasto do 20 tys.	5	95	135
	20-100 tys.	3	97	202
	101-500 tys.	4	96	172
	501 tys. i więcej mieszk.	7	93	150
Wykształcenie	Podstawowe	1	99	269
	Zasadnicze zawodowe	6	94	268
	Średnie	2	98	355
	Wyższe	6	94	160
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3	97	92
	Średni personel, technicy	14	86	40
	Pracownicy adm.-biurowi		100	57
	Pracownicy usług		100	67
	Robotnicy wykwalifikowani	3	97	129
	Robotnicy niewykwalifik.	9	91	50
	Rolnicy	3	97	56
	Pracujący na własny rach.	6	94	51
Bierni zawodowo	Renciści	2	98	85
	Emeryci	3	97	212
	Uczniowie i studenci	3	97	101
	Bezrobotni	2	98	59
	Gospodynie domowe i inni		100	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	96	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	4	96	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	4	96	247
	prywatnym gosp. rolnym	4	96	45
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	2	98	215
	501-750	2	98	161
	751-1000	2	98	193
	1001-1500	6	94	115
	Powyżej 1500 zł	8	92	122
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	99	143
	Średnie	3	97	478
	Dobre	5	95	431
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	3	97	59
	Raz w tygodniu	3	97	507
	1-2 razy w miesiącu	3	97	169
	Kilka razy w roku	4	96	198
	W ogóle nie uczestniczy	2	98	119
Poglądy polityczne	Lewica	3	97	136
	Centrum	5	95	351
	Prawica	2	98	341
	Trudno powiedzieć	2	98	223